

УЧАСТЬ СТУДЕНТІВ ВНЗ УКРАЇНИ В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті схарактеризовано вимоги принципу науковості щодо організації наукової діяльності студентів.

Ключові слова: наука, принцип науковості, викладач, вища школа, навчання, організація науково-дослідницької роботи

Постановка проблеми. Соціально-економічні проблеми реформування України підкреслили необхідність оновлення професійного навчання та перехід від застарілих форм до пошуку нових ефективних моделей його здійснення. У цей час розвивається тенденція до вдосконалення процесу підготовки професійних кадрів з позиції максимального залучення студентів до науково-дослідницької роботи, використання оптимальних результативних методів навчання, підвищення науковості освіти на всіх рівнях. У цьому проблемному полі знаходиться тема статті, у зв'язку з чим правомірно говорити про актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність цього дослідження зумовлена недостатньою розробкою визначеної проблеми в педагогічній науці. Окремі аспекти проблеми готовності студентів ВНЗ до науково-дослідницької роботи розглядалися у роботах учених В. Андрєєва, А. Дмитреєва, М. Лазарєва, Н. Лошкаревої, А. Новікова, О. Швай, О. Єгорової, а також у працях психологів П. Гальперіна, В. Давидова, В. Талізінної та інших.

Мета статті – проаналізувати накопичений досвід в організації науково-дослідницької роботи студентів ВНЗ України з огляду на вимоги науковості навчання.

Розвиток наукової сфери й організація наукової діяльності в Україні підпорядкувались новим вимогам і стали носити більш практичну й прикладну спрямованість. Це зумовлено особливостями розвитку науки:

1. Інтенсивне зростання всіх її сфер і напрямів, що супроводжувалося серією блискучих відкриттів, виникненням нових прогресивних ідей, теорій і концепцій, що оформилися в нові наукові галузі. Це сприяє диференціації окремих сфер наукових знань на більш вузькі, спеціальні галузі й одночасній інтеграції.

2. Відмова від романтизму й метафізики на користь позитивізму, який реалізувався в системі конкретних і достовірних даних про природу фізичних і соціальних явищ. Цей напрямок вимагає фундаментальних і систематичних практичних, лабораторних досліджень.

3. Розвиток експериментальної бази. Завдяки успіхам у галузі приладобудування, стало можливим проведення постійних наукових експериментальних досліджень у різних наукових сферах.

Розвиток цього напряму повною мірою відповідає вимогам, цілям і завданням організації наукової діяльності в університетах, яка передбачає консолідацію зусиль студентів і викладачів для вирішення конкретних наукових проблем. Кафедри й лабораторії вищих навчальних закладів набувають важливого значення в процесі розвитку науки. Очевидним стало зростання авторитету університетів, які зайняли міцні позиції у сфері організації науково-дослідницької діяльності й стали не тільки навчальними, але й науковими центрами.

Зазначимо, що підвищення статусу вузівської науки, особливістю якої можна вважати широку й ефективну участь студентів у науковій діяльності, стало неодмінною умовою забезпечення високої якості підготовки фахівців і безперервного відновлення змісту освіти.

Аналіз історико-педагогічної літератури [1, 2, 3] дозволив встановити, що науково-дослідницька робота студентів вищих навчальних закладів України дозволяє забезпечити вирішення низки важливих завдань: 1. Розвиток у студентів інтересу до науково-дослідницької діяльності. 2. Створення передумов для виховання, формування й самореалізації особистісних творчих здібностей. 3. Розширення теоретичного кругозору й наукової ерудиції студентів. 4. Забезпечення найбільш ефективного професійного відбору здатної, обдарованої й талановитої молоді для поповнення наукових і педагогічних кадрів університету. 5. Популяризація наукових знань і форм наукової творчості серед студентів, розвиток інтересу до фундаментальних досліджень. 6. Залучення молоді в науку на самих ранніх етапах навчання. 7. Формування мотивації до дослідницької роботи і сприяння в оволодінні науковими методами. 8. Виховання творчого ставлення до своєї професії через дослідницьку діяльність. 9. Навчання студентів методик і засобів самостійного вирішення науково-дослідницьких завдань.

Наукова діяльність студентів спрямована на формування навичок дослідницької діяльності, організації й методики наукової творчості й передбачає систематичне виконання наукових досліджень під керівництвом викладачів. Для організації наукової діяльності студентів характерними є систематичність (студенти, починаючи з першого курсу, залучаються до виконання різних наукових завдань, проектів, різноманітних видів наукової діяльності), послідовність (коло наукових інтересів визначається ще на першому курсі, обрана проблема послідовно досліджується впродовж усього курсу навчання в університеті).

Основні напрями науково-дослідної діяльності студентів:

1. науково-дослідницька робота, яка відображається в навчальних планах, програмах і є обов'язковим компонентом навчального процесу вищих навчальних закладів України.

Основними формами науково-дослідницької роботи у вищих навчальних закладах є підготовка й написання наукових доповідей, творів, рефератів, підготовка курсових робіт і дипломних проектів. Ця робота проводиться в кілька етапів:

- Підготовчий, - вибір проблематики дослідження, теми наукової роботи.
- Основний, - безпосереднє виконання роботи, що - включало аналіз, вивчення, систематизацію й узагальнення теоретичних аспектів проблеми, проведення практичних досліджень, обробку отриманих результатів, оформлення результатів наукового дослідження. На цьому етапі актуалізуються такі вміння й навички інтелектуальної діяльності як аналіз, синтез, побудова гіпотез, прогнозування наукових досліджень, індукція, дедукція систематизація, узагальнення, порівняння, виділення основного.
- Заключний, - звіт про проведену роботу у вигляді публікацій наукових статей, виступів на наукових з'їздах, конференціях, захист курсової роботи, дипломного проекту.

2. Науково-дослідницька робота студентів, що проводиться поза навчальним процесом у рамках роботи наукових товариств, гуртків, кабінетів, лабораторій тощо.

Основними напрямками наукової діяльності студентів у рамках роботи лабораторій, музеїв, кабінетів при вищих навчальних закладах є: 1. Демонстрація застосування й підтвердження на практиці теоретичних аспектів досліджуваної наукової проблеми; 2. Виконання практичних дослідів і завдань для формування, розвитку й удосконалення навичок наукової діяльності студентів; 3. Проведення експериментальних робіт із проблем самостійного студентського наукового дослідження.

Визначимо, що систематичні й постійні заняття студентів у наукових лабораторіях, кабінетах, музеях тощо при вищих навчальних закладах дозволяє: розкрити науковий потенціал студентів, удосконалити їх знання з різних дисциплін, застосувати свої знання на практиці, розвивати спостережливість, творчі здібності й наукове мислення, стимулювати самостійну роботу студентів, формувати необхідні вміння й навички майбутньої наукової й професійної діяльності.

Про високий науковий рівень організації й проведення студентських наукових досліджень у різних науково-допоміжних структурах свідчать такі факти: 1. Наявність програми занять. 2. Чіткий розподіл годин, необхідних для проведення конкретного виду роботи. 3. Періодична звітність про результати виконаної роботи студентами. 4. Безпосередня підтримка й консультації педагогів.

Зазначимо, що науково-дослідницька робота студентів здійснюється й у рамках роботи наукових товариств при вищих навчальних закладах України. Це зумовлено прагненням передової громадськості, викладачів вузів і студентів підняти університетську науку на більш високий науковий рівень. Студенти одержали доступ до інформації про сучасні наукові дослідження, можливість значно поглибити й розширити свої знання, безпосередньо опираючись на наукові джерела, удосконалювати свій науковий кругозір.

Аналіз історико-педагогічної літератури [2, 3] дозволив встановити основні напрями в діяльності наукових товариств: 1. Обговорення рефератів, доповідей, повідомлень. 2. Публікація наукових досліджень і праць. 3. Установлення зв'язків з іноземними й вітчизняними науковими товариствами й установами. 4. Здійснення наукових екскурсій, експедицій. 5. Проведення й участь у роботі наукових з'їздів, виставок. 6. Обговорення актуальних тем педагогічного характеру.

Основні завдання наукових товариств, що існують при вузах України полягають у наступному: 1. Познайомити з новою науковою літературою; 2. Залучити до науково-дослідницької роботи; 3. Забезпечити зв'язок із практичною діяльністю; 4. Поглибити знання з певних дисциплін; 5. Створити умови для всебічного й найбільш повного розвитку наукового потенціалу студентів, їх творчої реалізації; 6. Організувати допомогу досвідчених педагогів у вирішенні питань; 7. Здійснювати науково-методичну допомогу в різних галузях знань; 8. Розкрити науковий потенціал студентів; 9. Допомогти знайти односторонців у тій чи іншій науковій галузі; 10. Розвивати творче мислення, відповідальність, уміння відстоювати свою точку зору; 11. Виявити найбільш здатних і талановитих студентів тощо.

При деяких товариствах функціонують наукові гуртки, які, у свою чергу, багато в чому піднімають рівень науково-дослідницької роботи вищих навчальних закладів України. Уважаємо за доцільне, указати основні напрями діяльності наукових кружків: 1. Проведення читань, організація наукових диспутів і обговорень; 2. Вивчення учнями нової зарубіжної наукової й публіцистичної літератури; 3. Стимулювання інтересу молоді до читання; 4. Допомога викладачів студентам у процесі написання їхніх наукових статей, доповідей; 5. Спільне обговорення студентських повідомлень; 6. Залучення до науково-дослідної роботи; 7. Розвиток пізнавальних і творчих здібностей студентів тощо.

До форм організації наукової роботи студентських гуртків віднесемо: індивідуальну роботу студентів, роботу в проблемних групах, лекції, практичні заняття, бесіди, роботу в архівах, наукові екскурсії, наукові з'їзди.

Таким чином залучення студентів до науково-дослідної роботи є невід'ємною частиною організації вищої освіти в країні. Система науково-дослідної роботи студентів постійно розвивається й ведеться в різних напрямках: робота в наукових товариствах, наукових гуртках, лабораторіях, участь у роботі з'їздів, конгресів, відвідування музеїв, бібліотек, архівів. Основними формами наукової роботи є підготовка й написання наукових доповідей, творів, курсових робіт, дипломних проектів.

Висновки. У ХХІ столітті залучення студентів до науково-дослідницької роботи є однією з важливих умов модернізації системи вищої освіти. Використання творчих пошуків і досягнень вітчизняної педагогічної теорії й практики в цьому питанні представляє особливу цінність. На наш погляд, цікавим є відродження діяльності наукових студентських товариств, систематична участь у роботі яких дозволить студентам познайомитися з новою науковою літературою, дасть можливість розширити й поглибити знання різних сфер науки, розвиватиме наукове й творче мислення, відповідальність, уміння відстоювати свою точку зору. Студентські наукові товариства створюють умови для всебічного, найбільш повного розвитку й реалізації творчого й наукового потенціалу студентів. Формування наукових традицій також відбувається в рамках роботи студентів у наукових гуртках, практика яких дозволяє підтримувати інтелектуальну діяльність й активізувати пізнавальні здібності (проведення читань, організація дискусій, читання й обговорення доповідей).

У статті не вирішуються всі аспекти розв'язання проблеми організації науково-дослідницької роботи студентів ВНЗ України з огляду на вимоги науковості навчання. Подальшого вивчення потребують питання, пов'язані: із вивченням прогресивного педагогічного досвіду щодо вимог науковості навчання та організації навчально-пізнавальної роботи студентів; із дослідженням внеску видатних просвітител конкретних історичних періодів у теорію та практику проблеми науковості освіти. Вивчення цих питань й становить перспективу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Веников В. А.* Симпозиум по высшему образованию. Роль научного исследования в высшем образовании / В. А. Веников. – М.: изд-во Моск. ун-та, 1962. – 26 с.
2. *Лозовая В. И.* Педагогика: [учеб. пособие для студ.пед. вузов] / В. И. Лозовая, Е. Н. Камышанченко, П. Г. Москаленко. – Белгород: изд- во Белгородского гос. инс-та, 1992. – 284 с.
3. *Барибіна О. В.* Формування навчально-інтелектуальних умінь у студентів вищих закладів освіти в Україні: дис. ... пед. наук: 13.00.01 / Олена Валентинівна Барибіна. – Х., 2006. – 192 с.

Подано до редакції 24.10.12
